

Dr. Emil Hornemann om Københavns hygiejne

Lægen Emil Hornemann (1810-90) var den ledende initiativtager i den danske hygiejniske bevægelse fra årene omkring 1850 til ca. 1880. Hans reformkrav, der var stærkt påvirket af den engelske bevægelse og dens resultater, kunne dog ikke slå igennem i de første år; ikke mindst Treårskrigen 1848-50 var medvirkende til at skyde disse problemer i baggrunden.

(Efter „Om Københavns stillestaaende Vande, en hygiejnisk Bemærkning“, Ugeskrift for Læger 2. række IX, 1848, s. 220 f.).

For øjeblikket er man altså indskrænket til at holde vandet i gravene rent og frisk ved 1) at afbryde alle afløbsrender og alle render, kloakker og latriner, der kan tilføre gravene urenlighed, 2) at udrense og oprense bunden og bredderne så meget som muligt, og 3) om muligt forny tilløbet fra ferskvandssøerne og forøge afløbet til stranden.

Hvad Rosenborgs slotsgrav angår, da er det åbenbart, at den enten ganske må tilkastes, dog således at fugtigheden derfra gives et passende afløb; eller også, at alle urene tilløb til den aldeles må afbrydes, graven selv opmudres og renses fra grunden og afløbet derfra vedligeholdes.

Kanalen i Rosenborg køkkenhave kunne vistnok for en del tilkastes, halvdelen f.eks.; resten ville da have en raskere vandveksel og være lettere at holde ren.

Hvad endelig de stillestående saltvandskanaler angår, da er det let nok at indse, at de, hvor de ikke kunne undværes og tilkastes, fremfor alt må befries for slamkister og afløbsrender, hvilke nødvendigvis må henlægges til steder, hvor strømmen (der i København i reglen er sønden) med raskhed kan bortføre urenlighederne. Slamkisterne og kloakkerne bør, navnlig i denne tid, hyppigere renses og kanalerne opmudres, hvor det gøres fornødent.

Med hensyn til at forebygge et muligt udbrud af kolera hos os skal jeg endnu kun bemærke, hvad der i øvrigt så temmelig følger af sig selv:

1. at vandet i gravene hellere må holdes for højt end for lavt, for at dække bredderne og hindre uddunstninger fra disse;
2. at alle urenligheder, der bortskaffes fra de stillestående vande, ikke må blive liggende, men fuldstændigt og så hurtigt som muligt bortfjernes, ligesom det er en selvfølge, at
3. de afløbsrender osv. til gravene, som forhåbentlig nu bliver afskaffet, må gives fuldstændigt afløb andetsteds, helst gennem lukkede render til gaden og stranden, eller i alt fald optages i lukkede reservoirs.

Dette er fordringer, hvis billighed, nødvendighed og udførlighed jeg ikke kan tro at nogen sagkyndig vil benægte; lægernes pligt er det at gøre opmærksom derpå. Afvises de desuagtet, da er ansvaret i det mindste ikke på vor side.